

command to preach the Gospel. This fact helps to understand German Baptists' viewpoint on missionary activity in Volyn province. The author discovered that in 1860s Baptist preachers spread out their beliefs among German colonists, who were Lutheran or Mennonite. Since 1870s they started working among Orthodox population of the area. G. V. Pavlyuk estimates the role of church conventions in Neidorf in mission coordination in the area and outside of it. She also analyzes the legal status of Baptist believers in the empire and how their activity was impacted by the changes in legislation. Basing of archive materials, she proves that missionary activity of Baptist preachers was greatly hampered by Orthodox church and local authorities. Before the First World War it almost stopped due to mass arrests and eviction of German colonists to the remote regions of Russian empire.

Keywords: communities, evangelization activity, German Baptists, Orthodox believers.

М. Квач* (м. Почаїв)

УДК 94(438)«1918/1939»

ПОЯВА ТА РОЗВИТОК ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ГРОМАД НА КРЕМЕНЕЧЧИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918 – 1939 рр.)

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні, в умовах нових соціальних, економічних та політичних реалій в Україні значно зріс інтерес до нашого минулого. Настав час об'єктивним і пильним оком оглянути те, що з певних міркувань тривалий час не підлягало глибинним дослідженням або просто замовчувалося. Одним із таких недостань розроблених аспектів української історії є феномен поширення євангельського руху на Західноукраїнських землях. Почавши свій розвиток перед Першою світовою війною, він став одним із впливових факторів релігійного життя на цих теренах в умовах їх перебування в складі Другої Речі Посполитої.

На сьогоднішній день згаданій проблеми торкалися дослідники В. Любащенко, Л. Бородинська, Ф. Роценюк та ін, які в своїх працях розглядали діяльність пізньпротестантських громад на цих територіях в міжвоєнний період, проте в цих дослідженнях недостатньо представлено розвиток євангельського руху саме на Кременеччині. [Любащенко В. Історія протестантизму в Україні. Курс лекцій. – К., 1996. – 250 с; Бородинська Л. Діяльність євангельських християн у Польщі (1918-1939 рр.). // Українське релігієзнавство. - 2009. - №49. - С. 145-153; Роценюк Ф. С. Євангельський Рух на Тернопільщині. – Тернопіль, 1996. – 198 с.] Тому, авторка статті ставить за мету висвітлити всі процеси, що пов'язані зі становленням і діяльністю євангельських громад

* Квач. М.С. – науковий працівник Почаївського історико-художнього музею.

Кременецького повіту Волинського воєводства в 1918-1939 рр., використовуючи вже відомі здобутки вітчизняної історіографії та залучаючи власні краєзнавчі розвідки.

Основний зміст статті. Утворення кременецької громади євангельських християн (за записами, зробленими племінником засновника згаданої церкви Івана Гериса – Івана Дем'яновича Гарасевича) розпочалося у вересні 1917 р. Цьому посприяли листи емігранта Івана Гериса (Герасевича) з Філадельфії, який писав родині у згадане містечко: «... я тут живу і відвідую віруючих, вони привели мене до Господа, Який мене спас і дарував мені святість... Ви бідні заблукали вівці, бо ваше духовенство завело вас і залишило на краю безодні... Не шукайте ви ніде в людині правди, бо правдивий один тільки Бог. Примиріться з Богом і Він вас спасе». Родина Гериса в Кременці, яка отримувала подібні листи, була надзвичайно здивована їх змістом. Листи перечитувалися в родинних колах Гериса, і викликали інтерес до тих змін, що відбулися з їх родичем в Америці.

Першим відвідав Кременець з метою євангелізації, а відтак і розпочав перші богослужіння, рукопокладений ще в Америці диякон євангельської Церкви Йосип Черський (поляк за національністю). Він прибув за дорученням Івана Гериса 29 травня 1921 р. в дім рідної сестри останнього – Тетяни Січковської. Тут в її старенькій хаті відбулося перше євангельське богослужіння. Слухачів було небагато. Друге богослужіння Й. Черський провів у передмісті Кременця – Сичівці – в хаті Марії Валійчук, на якому роздавав євангельські брошури: «Придіте ко Мне» і «Последний зов». На цьому богослужінні було вже значно більше зацікавлених. Третє богослужіння відбулося на Дубенському перехресті в домі Федора Романовича Гіпського. Після цього Й. Черський повернувся на батьківщину на Любельщину.

Восени 1922 р. родину Гериса відвідали колишні емігранти – євангельські віруючі Порфирій Ільчук, Трофим Нагорний та Йосип Антонюк. Вони провели низку богослужінь у домі Т. Січковської, де проповідували і співали євангельські пісні. Відбувалися зібрання і в будинку Герасима Старозума в Туниках, де було багато слухачів, а також і в Сичівці, де відбувалась підготовка кандидатів до першого водного хрещення.

У вищезазначений період розпочинається налагодження зв'язків кременецьких євангельських віруючих із протестантами інших місцевостей. Так, у 1922 р. Кременець відвідали відомі на той час проповідники з Волині Павло Руцький, Олексій Ничипорук та Володимир Гусарук, які багато зробили для поживлення євангельського руху в Кременці.

У червні 1922 р. в с. Передмірка, на р. Горинь, відбулося перше хрещення 59 новонавернених, яке здійснював євангельський християнин Григорій Руцький. Друге хрещення відбулося в жнива 1922 р. на річці Іква

в с. Млинівці біля Кременця. Надав його баптистський проповідник Іван Семенина з Галичини. А восени того ж року відбулося третє водне хрещення знову в с. Млинівці. Провів його проповідник з Рівненщини Корінь. Внаслідок кількісного зростання громади у Кременці постало питання про необхідність постійного приміщення для богослужінь.

Восени 1923 р. до Кременця приїхав Іван Герис. Він був людиною сповненою енергії та духовної активності, у справі поширення євангельських ідей не рахувався ні з чим: ні з матеріальними витратами, ні з власним здоров'ям. Заради згаданої справи Герис залишив на певний час велику сім'ю в Америці. З його приїздом у Кременці розпочалося поживавлення євангельського руху.

На початку 1924 р. на заклик Гериса до Кременця на постійне проживання і місіонерську діяльність приїхав проповідник Йосип Черський з родиною. В травні 1924 р. Й. Черський був рукопокладений на пресвітера і виконував це служіння до 1939 р.

Восени 1927 р. вдруге приїхав І. Герис, але вже не як приватна особа, а як представник місії Церков Божих. Очевидно, завдяки його впливу громада увійшла до об'єднання християн віри євангельської. Іван Герис доклав значних зусиль для навернення до євангельських ідей рідного брата Дем'яна. Дем'ян Герасевич мав педагогічну освіту, в молоді роки був соціалістом, який схилився до переконань Льва Толстого. Повернувшись восени 1922 р. з Сибіру і не маючи змоги влаштуватись на посаду вчителя, він змушений був утримувати невеличку цегельню. Поряд з тим був активним діячем громадського життя Кременця: цікавила його і українська православна церква, і просвітницька діяльність, і кооперативний рух. У 1927 р. він почав під впливом брата відвідувати євангельські богослужіння, а наступного року разом з дружиною прийняв хрещення, після чого розпочав активну духовно-організаційну діяльність у громаді. Насамперед він запланував видати богослужбові співники українською мовою. До цієї праці він залучив Петра Сорокапуда, який на той час працював секретарем євангельської громади в Кременці. Разом вони перекладали українською пісні з російської та польської мов. На підготовку до друку «Скарбнички» – першого співника – пішов майже увесь 1930 рік. До збірника увійшли як власні псалми Д. Герасевича, так і пісні місцевих віруючих. В січні 1931 р. в друкарні Цвіка в Кременці вийшла «Скарбничка» духовних пісень українською мовою. У 1935 – 1939 рр. тут друкувався українськомовний журнал «Будівничий Церкви Божої». Видавав його Д. Герасевич у співпраці зі своїм братом І. Герисом, який надсилав кошти на видання часопису. У 1937 р. був виданий другий наклад співника Д. Герасевичем, але вже під назвою «Псалмоспів», який був краще опрацьований і вміщав 309 пісень. А незабаром у Кременці розпочалося друкування журналу «Євангельський голос», редактором якого був Михайло Вербицький, а адміністратором – Григорій Федішин. У 1939 р. спільними зусиллями різних євангельських спрямувань відбулося перевидання «Псалмоспів». [Особистий архів Мельника Степана

Андрійовича. – Спогади Гарасевича Івана Дем'яновича, написані ним у 1977 році у м. Кременці].

Неподалік від Кременця знаходиться село Млинівці. Як відомо з розповіді очевидця подій Томчука Василя Афанасійовича (1912 р.н.) – члена Кременецької церкви ЄХБ, на початку 1920 р. сюди з Америки приїхав Гнат Терновий, який найвірогідніше знаходився там на заробітках. Чоловік почав збирати у своєму домі односельчан для читання Святого Письма і молитви. Через деякий час євангельські віруючі начолі з Г. Терновим почали проводити зібрання ще й у сусідньому селі Підлісці. Першими, хто прийняв хрещення, були селянин Гладко (ім'я невідоме) та сім'я Василя Томчука. Невдовзі член церкви Навроцький надав ділянку в с. Млинівці під будівництво молитовного будинку, який стоїть тут і донині. Першим пресвітером був Д. Гіпський. [Особистий архів Квач Рити Сергіївни. – Спогади онуки Томчука Василя – Благовірної Світлани Володимирівни, записані 25 лютого 2009 року в с. Комарівка, Кременецького району, Тернопільської області, записані Благовірним Мефодієм Івановичем].

За три кілометри від Почаєва знаходиться село Старий Тараж. За свідченням старожила, члена баптистської церкви Володимира Павловича Костюка (хрещення прийняв у 1936 р.), євангельський рух з'явився тут ще після Першої світової війни. Першим євангельським віруючим був Андрій Єрофійович Сімора. Саме на фронті йому до рук потрапила Євангелія і після повернення додому він з дружиною почав читати Святе Письмо. Ще впродовж трьох років вони відвідували православну церкву, але вже не виконували церковних обрядів. На початку 20-их років ХХ ст. сюди з с. Розтоки почали приїздити п'ятидесятники, а з Бродів – баптисти з євангелізаційною місією.

Перші зібрання відбувались в stodолі, на дворі, в саду в А.Є. Сімори. Пробудження було настільки потужним, що хрещення проводилося двічі на рік. В 20-ті ХХ ст. роки громада нараховувала понад 70 осіб. [Особистий архів Квач Рити Сергіївни. – Інтерв'ю з Костюком Володимиром Павловичем, 1922 р.н., який проживає в с. Старий Тараж, Кременецького району, Тернопільської області, запис зроблено 7 січня 2009 р., розмова тривала 40 хвилин, розмову вела Квач Рита Сергіївна].

Села Кімната, Зелена і Комарівка дуже поєднані між собою в місцевій історії євангельського пробудження. За розповіддю Романа Васильовича Мірецького (1890 р.н.) – колишнього диякона кімнатецької церкви ЄХБ, у 1918 році в с. Кімнату з військової служби у царській армії повернувся євангельський християнин Трохим Грушицький. На початку двадцятих років він організував невеличку громаду віруючих. [Архів церкви ЄХБ с. Комарівка, Кременецького району, Тернопільської області. – Спогади Мірецького Романа Васильовича, записані у 1970 році у с. Комарівка Благовірним Мефодієм Івановичем].

Місцева польська влада на Волині толерантно ставилася до інших віросповідань, в тому числі і до євангельських християн, через діючі тут

закони щодо релігійних свобод ще з часів приналежності цих земель до Російської імперії [Бородинська Л. Діяльність євангельських християн у Польщі (1918-1939 рр.). - С. 145-153].

На прохання віруючих, староста села міг забезпечити охорону поліцією проведення євангелізацій, хрещень та інших заходів. Кімнатецький православний священник, не маючи можливості впливу на суд і на поліцію, почав підбурювати своїх прихожан проти протестантів: перешкоджав проведенню хрещень, поховань євангельських віруючих на цвинтарі тощо.

Пробудження в кінці 30-роках м.ст. поширилося з села Кімната у село Зелена. Там утворилась невеличка група, яку очолювали члени кімнатецької громади Іван Грушицький і Антон Трофимлюк. Невдовзі пресвітером громади у с. Зелена був обраний Степан Антонюк, а в с. Кімната – Антон Трофимлюк. Ці громади належали до так званих «вільних християн». Свої впливи вони поширювали і на мешканців навколишніх сіл та хуторів Комарівки, Мокрого і Петруки.

За свідченнями членів Комарівецької церкви ЄХБ Федора Степановича Богути (1926 р.н.), Володимира Федоровича Нікітюка (1927 р.н.) та Ганни Василівни Гудзій (1927 р.н.) – євангельське пробудження у с. Комарівці розпочалося в другій половині 20-их років ХХ ст. Першим новонаверненим був Роман Васильович Мірецький. Перебуваючи в полоні в Італії, за часів Першої Світової війни, серед полонених він зустрів віруючих, які подарували Новий Завіт. Повернувшись з полону, він почав разом з сусідами і друзями у вільний час читати Святе Письмо.

Під впливом кімнатецьких віруючих Р. Мірецький почав організовувати регулярні богослужіння у своєму господарстві, отримуючи духовну опіку від уже існуючих громад у Кімнаті та Великих Бережцях.

Православний священник, щоб запобігти відходу прихожан від церкви, звернувся за допомогою до представника польської влади – старости села Петра Федоровича Нікітюка, який окрім того був дяком у церкві. Староста вирішив відвідати віруючих, а потім прийняти рішення щодо проведення зібрань. Це призвело до того, що сам П.Ф.Нікітюк разом із родиною перейшли до протестантизму.

Перше хрещення в с. Комарівці, яке прийняли 21 особа, відбулося в 1931 р. В такий спосіб розпочала свою діяльність громада «євангельських християн вільних», пресвітером якої обрано Петра Федоровича Нікітюка, а дияконом Романа Васильовича Мірецького. 1936 р. у Комарівці було збудовано молитовний будинок. [Особистий архів Благовірного Мефодія Івановича. – Спогади Богути Федора Степановича, 1926 р. н., Нікітюка Володимира Федоровича, 1927 р.н., Гудзій Ганни Василівни, записані в 2008 р. в с. Комарівка, Кременецького району, Тернопільської області Благовірним Мефодієм Івановичем].

Ще в перші роки утворення згаданої громади велика увага в церкві приділялася співові. Юхим Макарович Валігура і Мефодій Кирилович Пацула закінчили регентські курси у с. Гаях Левятинських Дубенського

повіту, результатом чого стала організація хору. Незабаром хор с. Комарівки набув великого авторитету. Його запрошували громади євангельських християн та вільних євангельських християн у містах Радивилів і Кременець, селах Стоянівка, Крупець, Башарівка, Старий Тараж, Копані, Мокре, Петруки та ін. – на богослужіння, шлюби, похорони, свята жнив та інші заходи.

Слід зазначити, що духовне протестантське відродження на Кременеччині, як і в усій Волині, розпочалося в найнижчих верствах населення – перші віруючі походили з селян.

Збереглися статистичні дані перших років поширення євангельських громад в почаївському регіоні за період з 1921 – 1944 рр. На кінець 1944 р. у відповідних селах була така кількість віруючих: Комарівка (64), Старий Олексенець (10), Затишшя (2), Світюхи (59), Лідихів (20), Устечко (6), Розтоки (25), Гніздичне (67), Горянка (5), Хотовиця (43) [Список реєстрації вільних євангельських християн-баптистів Почаївського району, Кременецького округу, Тернопільської області. – 24квітня 1945р., №40. Рукопис //Архів церкви ЄХБ с. Комарівка].

За свідченням Івана Семенини, який був місіонером на Кременеччині, у повіті майже у кожному селі були менші чи більші групи віруючих, серед яких були громади баптистів, євангельських християн чи вільних християн.

У 1922-1925 рр. І. Семенина провів лише на Кременеччині тринадцять хрещень: в селах Млинівці, Ішківці, Розтоки та Старому Олексині, Передмирці, Печірні, Оришківцях, Гніздичній було охрещено 309 чоловік. Лише в одному с. Ішківці за один раз І. Семенина охрестив 54 особи. У селі Передмирці разом з Й. Пуховським було охрещено одного дня 102 чоловіки [Семенина І. Збережені Господом: спомини проповідника / І. Семенина. – Торонто–Чікаго: Дорога правди, 1958. - С. 20].

З метою більш повного розкриття історії євангельського руху на Кременеччині доцільно було б згадати тих духовних лідерів та місіонерів, які діяли на досліджуваній території у міжвоєнний період.

На Кременеччині у селах Комарівка, Зелена, Кімната та й у самому Кременці добре пам'ятають видатного християнського діяча професора Володимира Филімоновича Марцинковського, який побував тут в середині 1930-х років, проводячи заняття з вивчення Святого Письма. В цей час дружина В. Марцинковського проводила сестринські зібрання та згуртовувала дітей у недільні школи.

Про мандрівку Західною Україною, дружина В. Ф. Марцинковського пригадує: «...Мій чоловік проповідував в церквах, виступав з лекціями, я займалась в недільних школах з дітьми... Ще здалеку бачимо освітлені вікна..., чуємо гучні звуки українських голосів. Ми з великим зусиллям протискаємось через натовп... Чоловіка відразу ж запрошують за стіл чи кафедру... дивуюсь: куди поділась його втома і безсилля...» [Коваленко Л. Облако свидетелей Христовых для народов России в XIX-XX веках. – Сакраменто, 1996. - С. 164].

Великим сподвижником євангельського руху на Галичині та Волині був Іван Семенина. Народився він у 1889 р. на Галичині – в с. Озерянки Зборівського повіту. У 1910 р. він з іншими галицькими заробітчанами емігрував до Америки. Там І. Семенина навернувся у баптизм (охрестив його пастор В.Фетлер). Після навчання у Біблійній школі В.Фетлера, у 1921 р. І. Семенина з дружиною та дітьми в 1921 р. приїхали на батьківщину – в с. Озерянка. В тому ж році тут ним була створена баптистська громада. Іван Семенина розпочав місіонерську діяльність і в сусідньому Волинському воєводстві на Кременеччині. Разом з п'ятидесятником П. Ільчуком та євангельським християнином Гнатом Терновим здійснювали благовістя у Кременецькому повіті, проводячи хрещення та організовуючи громади.

В 1923 р. І. Семенина видав перший у Галичині співник «Пісні Паломника», який з успіхом розійшовся по усій Галичині та Волині. 1957 р. йому вдалося повернутися до США, де мешкали його діти.

Варто згадати й іншого місіонера, який приділяв багато уваги євангельським громадам на Кременеччині. Це був один із піонерів євангельського руху на Рівненщині – Устим Степанович Біліца. Він народився у 1881 р. в селі Розтоки, біля Почаєва, у побожній православній родині. Устим мріяв піти у монастир [Шило К. Оповідання з життя Рівненської церкви зі слів брата Ю.С. Біліци / Костянтин Шило. – Самвидав, 1975. - С. 5]. Коли У. Біліца досягнув юнацького віку, він дійсно став ченцем. Але ілюзії, нав'язані в дитинстві зовнішньою стороною чернечого життя і православним богослужінням, невдовзі розвіялися і він залишив Почаївський монастир. Проживаючи у Рівному, у 1912 р. У. Біліца зустрівся із протестантами з Кам'янець-Подільського, які захопили його євангельськими ідеями. У. Біліца став одним із перших євангельських християн у Рівному. Однак він часто відвідував з місіонерськими подорожами євангельських віруючих на Кременеччині. Саме Устим Біліца надав хрещення Михайлові Мироновичу Подворняку – видатному українському християнському поетові, широко відомому не лише в Україні, але й серед української діаспори Канади, де він провів велику частину свого життя.

Народився М. Подворняк у 1908 році в с. Хотовиця на Кременеччині. За спогадами Олекси Гарбузюка, голови українського християнського видавництва «Дорога Правди» (Канада), ще з ранньої юності Михайло був дуже побожним, регулярно відвідував православну церкву та монастир у Почаєві, співав у хорі. У нього, навіть, було палке бажання здійснити постриг і стати ченцем Почаївського монастиря. Пройшовши випробування, він отримав на це дозвіл.

Повернувшись із Почаєва, М. Подворняк, несподівано потрапив на євангельське богослужіння, яке вперше відбувалося в його рідному селі. 1926 р. він прийняв хрещення. М. Подворняк активно влився в русло духовної діяльності в своєму рідному селі та в довколишніх місцевостях. Постійно співав у хорі, служив проповіддю відвідує села та міста з

благовістям. У 1932 р. вперше з'явилися його вірші й оповідання в західноукраїнській пресі. 1929 р. він вступив до Біблійної школи в Радості, біля Варшави, директором якої був відомий усім богослов, д-р Мойсей Гітлін. Але закінчити її йому не поталанило, бо наступного 1930 року Михайла було покликано до польської армії. Після закінчення військової служби Михайло Подворняк повертається до місіонерської діяльності на рідну Кременеччину. Відчуваючи потребу в духовній освіті, він вступив до Біблійної школи у Варшаві, яку з відзнакою закінчив у 1938 р. Союз слов'янських громад євангельських християн запропонував Михайлу Мироновичу очолити журнал «Євангельський Християнин». Але М. Подворняк не обмежився тільки працею над згаданим журналом. Його оповідання й вірші друкувалися в усіх євангельсько-баптистських виданнях в Україні й поза Україною [Гарбузюк О. Передмов/ Олекса Гарбузюк. // М. Подворняк Далекі зорі. – Торонто, 1995. – С. 3–6].

Висновки. Отже, зібрані і опрацьовані польові матеріали щодо появи євангельських громад на Кременеччині (п'ять сіл і місто Кременець) та література, в якій піднімається зазначена тема, дозволяють стверджувати, що в згаданий відрізок часу тут розпочалася потужна хвиля євангельського руху. Вперше місцеві жителі стикнулися з євангельськими ідеями на фронтах Першої світової війни та під час емігрантських поїздок на заробітки. Євангельські громади на Кременеччині з'явилися на початку 20-х років минулого століття. Загалом географічне розташування Кременеччини на перетині Волині і Галичини, які мали дещо відмінні духовно-культурні і правові традиції, посприяло тому, що тут знайшли місце ідеї різноманітних пізньопротестантських течій – євангельських християн, баптистів, вільних християн, п'ятидесятників.

Наприкінці 20-х – 30-х років ХХ ст. більшість громад мали власні молитовні будинки. Євангельська хвиля охопила майже кожне село чи хутір Кременецького повіту. В основному євангельські віруючі були простими селянами та робітниками. Польська влада на загал толерантно ставилася до протестантів, хоча на початковому етапі євангельського руху тут були випадки упередженого ставлення до євангельських віруючих, що можна пояснити чітко не випрацюваною політикою держави стосовно новоутворених громад. Православні віряни на момент виникнення руху сприймали нові євангельські ідеї з інтересом, проте під впливом православного духовенства невдовзі почали гоніння та переслідування євангельських віруючих.

Розвитку євангельського руху на Кременеччині сприяли як прості селяни, які ставали місіонерами та керівникам громад, так і широкі відомі в євангельських колах постаті – В. Марцинковський, І. Семенина, М. Подворняк. Усі благовісники, як і більшість євангельських віруючих, зазнавали переслідувань та утиски за віру, оскільки Кременеччина мала міцні православні традиції.

У процесі опрацювання теми дослідженням була охоплена не вся територія Кременеччини, тому передбачається подальший збір польової

інформації, опрацювання архівних матеріалів, які стосуються історії євангельського руху всього краю, з метою вироблення більш чіткої картини розвитку протестантських ідей у Кременецькому повіті в контексті історії поширення протестантизму на Волині та Галичині.

А н о т а ц і ї

У статті М.С. Квач розглядається становлення та розвиток євангельських громад (баптисти, євангельські християни, «вільні християни») на Кременеччині в міжвоєнний період. Охарактеризовано діяльність перших благовісників на цих територіях – Івана Гериса, Дем'яна Герасевича, Іосипа Черського, Устима Білиці, Івана Семенини, Романа Мірецького, Михайла Подворняка, Володимира Марцинковського. Вказано, що громади здійснювали місіонерські поїздки в села з ціллю проповіді Євангелія; несли просвіту, організовуючи недільні школи для дітей і дорослих; видавали богослужбову та ін. духовну літературу;

Ключові слова: *євангельські громади, хрещення, духовно-просвітницька робота, місіонерство.*

В статье М.С. Квач рассматривается становление и развитие евангельских общин (баптисты, евангельские христиане, «вольные христиане») на Кременеччине в межвоенный период. Охарактеризована деятельность первых благовестников на этих территориях: Ивана Гериса, Демьяна Герасевича, Иосифа Черского, Устима Билицы, Ивана Семенины, Романа Мирецкого, Михаила Подворняка, Владимира Марцинковского. Указано, что общины осуществляли миссионерские поездки в села с целью проповеди Евангелия; несли просвещение, организовывали воскресные школы для детей и взрослых; издавали богослужебную и др. духовную литературу.

Ключевые слова: *евангельские общины, крещение, духовно-просветительская работа, миссионерство.*

In her article **M.S. Kvach** examines establishment and development of evangelical churches (Baptists, evangelical Christians, "free Christians") in Kremenuchug in interwar period. The author characterizes the first evangelists in those areas: Ivan Geris, Demyan Gerasevich, Iosif Cherskiy, Ustim Bilitsa, Ivan Semenin, Roman Miretskiy, Mikhail Podvornyak, and Vladimir Martsinkovskiy. She points out that communities at those times went on missionary trips to the villages with the purpose to preach the Gospel; they educated people, organized Sunday schools for both children and adults; published Christian literature (hymnal books, etc.).

Keywords: *evangelical communities, baptism, spiritual-educational work, missionary work.*